

GRAD VIS
HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ, ZAGREB
AUSTRIJSKI KULTURNI INSTITUT

Sva sila put Visa

Izložba u povodu obilježavanja 130. obljetnice Viške bitke
(20. srpnja 1886. – 20. srpnja 1996.)

srpanj – rujan
1996.

1. Vojnopomorski zemljovid otoka Visa i Hvara
Tisak: K.U.K. Kriegs Marine Dalmatien, 1869.
dim. 650x785 mm
Zagreb, MRNH/HPM 1511
2. Talijanska pomorska zastava
druga pol. 19. st.
vunena tkanina, vel. 120x140 cm
Zagreb, PMH/HPM 11 867
3. Sablja austrijske mornarice M 1858
Njemačka, Solingen, F. S. Jung (1846-1861)
čelik, drvo, koža, željezo
dim. 760 : 600 : 40 mm
Zagreb, PMH/HPM 19 413
4. Sablja austrijske mornarice M 1858
Njemačka, Solingen, F. S. Jung (1846-1861)
čelik, drvo, koža, željezo
dim. 750 : 605 : 37 mm
Zagreb, PMH/HPM 19 327
5. Sablja austrijske mornarice M 1862
Njemačka, Solingen, F. S. Jung (1846-1861)
čelik, drvo, koža, željezo
dim. 750 : 595 : 40 mm
Zagreb, PMH/HPM 19 326
6. Sablja oficira austrijske mornarice M 1862
Austrija, Wien, L. Zeitler (nabavljač)
čelik, drvo, koža, mjed
dim. 800 : 650 : 25 mm, korice 740 mm
Zagreb, PMH/HPM 18 409
7. Sablja oficira austrijske mornarice M 1862
Austrija, Wien, L. Zeitler (nabavljač)
čelik, drvo, koža, mjed
dim. 810 : 665 : 25 mm
Zagreb, PMH/HPM 18 410
8. Austrijski vojni pištolj na kapislu M 1858
Austrija, Wien, Gotlib Bentz (1837-1858)
orahovo drvo, željezo
duljina 42 cm, kalibar 13 mm
Zagreb, PMH/HPM 7 392
9. Austrijski vojnički pištolj na kapislu
AUGUSTIN M 1844
Austrija, Wien, Steyr
orahovo drvo, mjed
duljina 44 cm, kalibar 17 mm
Zagreb, PMH/HPM 9 015
10. Austrijska vojnička pješadijska puška na kapislu M 1854
Na pločici mehanizma urezan natpis
NESTLINGER J : TATABAN
bukovo drvo, mjed
duljina puške 111 cm, s bajunetom 174 cm, kalibar 17 mm
Zagreb, PMH/HPM 20 616-20616/1
11. Austrijska vojnička pješadijska puška
AUGUSTIN M 1840/II
bukovo drvo, željezo
duljina puške 133 cm, kalibar 14 mm
Zagreb, PMH/HPM 20 594
12. Brodski top
bronca
duljina topa 63 cm, kalibar 40 mm
Zagreb, PMH/HPM 12 949
13. Brodski top
bronca
duljina topa 63 cm, kalibar 40 mm
Zagreb, PMH/HPM 13 033
14. Puška iz Viške bitke
duljina puške 153 cm, kalibar 20 mm
Split, Zavod za znanstveni i umjetnički rad
HAZU
15. Pomorski dalekozor
Pula, Povijesni muzej Istre
16. Dio zastavnog koplja s potopljenog
talijanskog broda *Re d'Italia*
Split, Zavod za znanstveni i umjetnički rad
HAZU
17. Dio zastavnog koplja s talijanskog broda
Palestro
Split, Zavod za znanstveni i umjetnički rad
HAZU
18. Komadić drva s austrijskog broda *Radetzky*
Split, Zavod za znanstveni i umjetnički rad
HAZU
19. Tava, oštećena, s jednog od potopljenih
brodova
vlasnik: Pavo Tipić, Vis
20. Dijelovi granata iz Viške bitke (2 kom.)
Split, Zavod za znanstveni i umjetnički rad
HAZU
21. Granate iz Viške bitke (3 kom. cijelih + 3
kom. u dijelovima)
MRNH/HPM 1552
22. Komanderski križ Vojničkog reda Marije
Terezije
pozlačeno srebro, emajl.
Promjer: križ: 44 mm, lentica širine: 50 mm
PMH/HPM/ ZM 486
23. Ratna medalja Gablenz-Tegetthoff iz
1874.g.
kovana bronca. Signatura: JAUNER
Promjer: 40 mm
PMH/HPM 12 631
24. Red željezne krune 3. stupnja s ratnom
dekoracijom
pozlačeno srebro, emajl. Signatura: A.E.
KÖCHERT, Wien
promjer: 29 mm
PMH/HPM/ZM 525
25. Vojni križ za zasluge s ratnom dekoracijom
srebro kovano, emajl
promjer: 30 mm
PMH/HPM/ZM 474
26. Mala srebrna medalja za hrabrost s likom
Franje Josipa I
srebro, kovano. Signatura: J. TAUTENHAYN
promjer: 30 mm
PMH/HPM/ZM 27
27. Zlatni križ za zasluge s krunom
pozlačena bronca, emajl. Signatura:
WILH. KUNZ, Wien
promjer krakova križa: 36 mm
PMH/HPM/ZM 91
28. Srebrni križ za zasluge
srebro, kovano
promjer: 30 mm
PMH/HPM/ZM 124
29. Ratna medalja 1873.
bronca, kovana. Autori: J. Tautenhayn
Stariji (avers) i J. Pfeiffer (revers)
promjer: 36 mm
PMH/HPM 12 473
30. Viteški križ Reda Franje Josipa
srebro, kovano, emajl. Signatura: V.
MAYER'S Söhne, Wien
promjer krakova križa 32 mm
PMH/HPM 30 809
31. Medalja u čast Wilhelma von Tegetthoffa,
1877.
mjed, kovana. Signatura: J. TAUTENHAYN
promjer: 62 mm
vlasnik: Pavo Tipić, Vis
32. Medalja Nikola Karković, junak viške bitke
bronca, kovana. Signatura: I. J.
promjer: 50 mm
vlasnik: Pavo Tipić, Vis
33. Ratna medalja Gablenz-Tegetthoff iz 1874.
bronca, kovana. Signatura: JAUNER
promjer: 40 mm
vlasnik: Pavo Tipić, Vis
34. Medalja s likom Franje Josipa I
bronca, kovana. Signatura: J.
TAUTENHAYN
promjer: 70 mm
vlasnik: Pavo Tipić, Vis
35. Linijski brod *Kaiser* u bitci kod Visa
autor: C. Bolanachi, 1868.
heliogravura, 675x509 mm papir
HPM/PMH 2 169
36. Viška bitka
autor: J.C.B. Püttner
heliogravura, 537x729 mm papir
HPM/PMH 5 250-G.2168
37. Viška bitka
autor: F. Paterno, Wien
heliogravura, 395x550 mm
heliogravura,
vlasnik: N.M., Zagreb
38. Viški boj
autor: L. Rocchi, signirano 1.6.1893.
ulje na platnu, 625x820 mm
Split, Zavod za umjetnički i znanstveni rad
HAZU
39. Viški boj, 20. 7. 1866.
autor: F. Kollarz, 19. st.
litografija, 340x450 mm
Split, Zavod za umjetnički i znanstveni rad
HAZU
40. Wilhelm von Tegetthoff
autor: nepoznat 19. st.
ulje na platnu, 710x530 mm
Split, Zavod za znanstveni i umjetnički rad
HAZU
41. Talijanski brodovi u viškoj luci
autor: nepoznat, 19. st.
ulje na platnu, 1113x810 mm
vlasnik: Grad Vis
42. Prikaz viške bitke – izrezak iz suvremene
francuske revije
Sign. ddk: MOREL-FATIO; u dlk: E.
ROEVENS ili E. ROEVEN S
vel. 240x330 mm
Split, Arheološki muzej, biblioteka,
grafička zbirka
43. Admiral Wilhelm von Tegetthoff
Sign. desno po sredini: CELESNIG DIS.
866/ TRIESTE
litografija, 513x352 mm
Split, Arheološki muzej, biblioteka,
grafička zbirka
44. Proglas što ga je car Franjo Josip I. (AI
MEI POPULI)
Datirano u Beču, 9. srpnja 1866. jezik
talijanski
Tisak: /Spalato/, Tip. di A. Zannoni
dim. 443x295 mm
Split, Arheološki muzej, biblioteka, zbirka
plakata i proglasa
45. Brzojavno izvješće admirala Tegetthoffa o
viškoj bitci
Brzojav poslan 21. srpnja 1866. jezik
talijanski
Tisak: Tipografija di A. di Zannoni in
Spalato
dim. 412x293 mm
Split, Arheološki muzej, biblioteka, zbirka
plakata i proglasa
46. Zahvala cara Franje Josipa I. gradu Zadru
na čestitici poslanoj u
povodu pobjede pod Visom
Datirano u Zadru 24. srpnja 1866. jezik
talijanski
Tisak: /Zara/, Tip. Battara
dim. 444x293 mm
47. Srebrna tintarnica s posvetom:
Poklon općine Vis, P. Kuničiću, piscu
knjige »Viški boj«
Split, Zavod za umjetnički i znanstveni rad
HAZU
48. Knjiga:
Petar Kuničić: Viški boj
Tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana
(Kugli i Deutsch), Zagreb, 1892.
vlasnik: Pavo Tipić, Vis
49. Razglednice s prizorima iz viškog boja,
19./20. st.
color/crno-bijele
vlasnik: Pavo Tipić, Vis

Zahvaljujem svima koji su doprinjeli realizaciji ove izložbe, a posebno kolegama iz Hrvatskog povijesnog muzeja na podršci i izboru raznovrsne muzejske građe.

Anti Acalinoviću, gradonačelniku grada Visa, bez čije inicijative ova izložba ne bi bila realizirana.

Walteru Maria Stojan, direktoru Austrijskog kulturnog instituta iz Zagreba, na suradnji i pomoći.

Marici Rismondo Berket iz Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU iz Splita, Arsenu Duplančiću iz Arheološkog muzeja iz Splita, Davoru Mandiću, ravnatelju Povijesnog muzeja Istre iz Pule i Tehničkom muzeju iz Zagreba na posudbi dragocjenih predmeta.

Dr. Raineru Eggeru, direktoru Državnog arhiva u Beču na suradnji.

Dr. Zvonimiru Freivogelu na nesebičnosti i posudbi stručne literature.

Željku Prši, autoru makete broda *Radetzky*.

Mr. Ambrozu Tudoru iz Državne uprave za zaštitu spomenika kulture u Splitu na kolegijalnoj pomoći.

Mr. Nataši Smaić, ravnateljici Povijesnog arhiva iz Splita za izradu kopija katastarskih mapa Visa i Komiže.

Savjeti Pave Tipića-Matule, kolekcionara iz Visa i predmeti koje mi je posudio pomogli su mi u realizaciji izložbe.

Autor

Organizatori izložbe:	Grad Vis Hrvatski povijesni muzej, Zagreb Austrijski kulturni institut, Zagreb
Nakladnik kataloga:	Hrvatski povijesni muzej
Za nakladnika:	Ankica Pandžić, v.d. ravnateljica HPM-a
Autor izložbe i kataloga:	Nataša Mataušić, viši kustos
Likovna postava izložbe:	Berislav Brajković, akad. kipar
Fotografije:	Igor Brzoja
Tehnički postav izložbe:	Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
Slog i tisak:	LASER plus d.o.o, Zagreb
Naklada:	900 komada.

Na naslovnoj stranici: »Viška bitka«, nepoznat autor
ulje na platnu, dr. pol. 19. st.
vlasništvo: Grad Vis
snimio: Živko Bačić, Split

GRAD VIS HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ, ZAGREB AUSTRIJSKI KULTURNI INSTITUT

Sva sila put Visa

Izložba u povodu obilježavanja 130. obljetnice Viške bitke
(20. srpnja 1866. – 20. srpnja 1996.)

srpanj – rujan
1996.

VIŠKA BITKA, 20. 7. 1866.

Telegrafski tasteri grozničavo su brujali tih vrućih dana srpnja 1866. godine. Iako je telegrafski kabel koji spaja Vis sa susjednim Hvarom bio nasilno prekinut, s hvarskog brdaša Salbun put Zadra, Fažane i Pule odašiljane su vijesti o dramatičnoj situaciji pred Visom. Kao odgovor na brzojav, krenula je 19. srpnja iz Fažane prema Visu austrijska flota pod zapovjedništvom admirala Wilhelma von Tegetthoffa. Na admiralskom brodu toga je dana, uz gromoglasno odobravanje svih časnika i mornara zalepršao znak: »Sva sila put Visa«. Bio je to uvod u jednu od najpoznatijih pomorskih bitaka povijesti...

Napoleonski ratovi i Bečki kongres izmijenili su političku kartu Evrope, a u neposrednoj blizini Hrvatske, sredinom 19. stoljeća jačaju pokušaji ujedinjenja talijanskih i njemačkih zemalja. Brojne ape-ninske države ujedinjuju se 1861. godine u Talijansko kraljevstvo, pod savojskom dinastijom (bez papinske države s Rimom i veneci-janske oblasti koju je držala Austrija), a Njemački savez potresa-ju sukobi Prusije i Austrije oko prevlasti u budućem ujedinjenom nje-mačkom carstvu. Iskorištivši nesporazum oko Schleswiga i Holstei-na, koji su 1864. godine zajedno otele Dancima, (Austrija ih naime, nije htjela ustupiti Pruskoj, jednako kao ni Veneciju ujedinjenoj Ita-liji) Pruska je 1866. godine započela u savezu s Italijom, rat protiv Austrije. Tri su bitke odlučile o ishodu ovog ratovanja: prva, 24. lipnja u kojoj je talijanska vojska poražena kod Custoze u Italiji, druga 3. srpnja u kojoj je austrijska vojska poražena od Prusa kod Königsgratza u Češkoj i treća 20. srpnja, između talijanske i austrij-ske mornarice, nedaleko hrvatskoga otoka Visa.

Nakon poraza kod Custoze, sukob između Austrije i Italije prenio se na Jadransko more. Italija je imala daleko brojniju i jaču mornaricu i bila je uvjeren da će lako pobijediti austrijsku i time osigurati prevlast na moru. Osnovu mornarice činili su brodovi koji su ranije pripadali mornaricama kraljevstava »Dviju Sicilija« i »Sardi-nije«. Uzevši od Francuske zajam od 300 milijuna franaka naručila je gradnju novih brodova u Francuskoj, Sjedinjenim Američkim Dr-žavama (oklopnjače *Re d'Italia* i *Re d'Portogallo*) i Velikoj Britaniji, gdje se upravo završavala gradnja oklopnjače s kulama *Affondatore*, najmoćnijeg ratnog broda toga doba. Za vrhovnog zapovjednika flote postavljen je Carlo Pellion conte di Persano, dobar pomorac i poli-tičar, ali neodlučan ratnik i vojskovođa. Početkom rata talijanska flota prebačena je iz Taranta u Anconu, sa zadatkom da stvori svoje upo-rište na jednom od dalmatinskih otoka. Odlučeno je da to bude Vis – Gibraltar Jadrana.

Oduvijek je Vis svojim izuzetnim strateškim položajem na Ja-dranu, gospodarskim potencijalima i prirodnim ljepotama privlačio pažnju stranih osvajača. Zbog toga je često mijenjao svoje gospodare. Bizant, Venecija, Austrija, Italija i Francuska borile su se za prevlast nad ovim malim otokom, koji je kratko vrijeme bio čak i pod bri-tanskom upravom. Nije zalud grčki tiranin Dionizije Stariji, upravo na Visu osnovao u 4. st. pr. Krista svoju koloniju Issu, prvi antički

grad na istočnoj jadranskoj obali. U njegovim vodama odigralo se nekoliko važnih pomorskih bitaka: 384. godine pr. Krista grčki su Isejci nadmoćno pobijedili ilirske brodove, 1811. engleski brodovi porazili su francusku eskadru, a 1866. austrijska flota pobijedila je znatno jaču, tehnički i vojno bolje opremljeniju talijansku flotu.

Kada je 1815. godine, po odlukama Bečkog kongresa, Austrija preuzela Vis od Britanaca zatekla je na njemu nekoliko obrambenih utvrđenja koja su podigli njeni prethodnici: tvrđavu George, te kule Robertson, Benthinks i Wellington. Uočavajući važnost Visa za do-minaciju nad Jadranom, pojačala je postojeća i sagradila nova utvr-đenja: bateriju Mamula, Šupurine, Schmidt, Madonnu, Manjaremi, Perlić, Nadpostranje, bateriju na brdu Sv. Kuzma i Andrija, te tvr-đavu Ferdinand Max. Pred početak rata na otoku je bilo 13 utvrda s 88 topova i 1833 pripadnika vojne posade, uglavnom Čeha i Hr-vata. U mirno doba broj posade bio je gotovo deset puta manji. Za zapovjednika otoka postavljen je pukovnik David Urs de Margina, porijeklom iz Slavonije.

Glavna luka talijanske mornarice Ancona udaljena je od Visa samo 50 milja. Bio je 16. srpanj 1866. godine kada je iz nje isplavila prema Visu snažna talijanska flota. Pod zapovjedništvom admirala Persana plovila su 28 broda, od kojih čak 11 oklopnjača. Napad na otok trebao je početi u zoru 18. srpnja.

18. srpanj 1866.

Kada je ujutro 18. srpnja straža na Humu javila da dolazi ne-prijateljska flota, na svim viškim utvrđama zalepršale su crvene bojne zastave, zaorile trube, zabrujali bubnjevi, zagrmjeli topovi... Započeo je topnički napad na viške uvale. No, Talijanima toga dana ništa nije išlo prema utvrđenom Persanovu planu osvajanja otoka: odbijeni su pokušaji njihova iskrcavanja kod Komiže i u uvali Rukavac, a oklop-njače što su bombardirale višku luku nisu uspjele onesposobiti sve baterije. U eksploziji baterije Schmidt, pogođene granatom, poginulo je 70-ak vojnika, a tvrđava George, strahovito razorena obustavila je vatru. Kule Benthinks, Wellington i baterija Šupurine i dalje su gr-mjele svojim topovima. Što više, na ulazu u luku bila je pogodena s nekoliko granata oklopnjača *Re di Portogallo*, pa je njezin zapovjednik, kapetan Ribotty, naredio povlačenje. Niti telegrafska veza između Visa, Hvara i kopna, nije presječena prema planu (ostala je veza Hvar-ko-pno), pa su poruke o situaciji pred Visom, ipak stizale do Pule.

Persano je i dalje činio greške. Umjesto da nastavi s bombar-diranjem i iskrcu se po noći, povukao je brodove na pučinu. To su iskoristile viške utvrde da djelomično poprave štete i pripreme se za nove borbe. Ploveci bez svjetala, sudarili su se tijekom noći brodovi *Vittorio Emanuele* i *Duca di Genova*. Međutim, te je noći talijanskim brodovima stiglo i pojačanje: bojni brod s kulama *Affondatore*, po-nos talijanske mornarice, s još 5 brodova i 600 vojnika za iskrcava-nje. Ojačan, naredio je admiralu Albiniju da sutradan izvrši desant u viškoj luci.

»Viška bitka«, autor: J.C.B. Püttner, heliogravura HPM/PMH 5 250-G.2168

19. srpanj 1866.

No, niti ova naredba nije bila ostvarena. Cijeli se Vis digao u obranu. Muškarci i mladići pomagali su oslabljenim posadama po viškim utvrđama, žene su previjale ranjenike, nosile hranu i vodu, krijepile umorne viškim vinom. Bez ove pomoći, posade deseterkovane vatrom s brodova sigurno ne bi izdržale. Četiri su broda na čelu s oklopnjačom *Formidabile* ušle u višku luku. Zbog malog manevarskog prostora tri su odmah napustile bojište, a predvodnik se upustio u strahovitu bitku s Gospinom baterijom. Zapovjednik broda, kape-tan Saint Bon nije se predavao iako je brod bio pun mrtvih i ranje-nih. Tek kad je brod zahvatio požar povukao se iz borbe, prekidajući teške željezne lance sidra kojim se ukotvio u luci. Vis je ponovo bio pobjednikom.

Telegrafski tasteri grozničavo su brujali tih vrućih dana srpnja... Iz Beča, iz Ministarstva rata stigao je 19. srpnja brzojav u Pulu ad-miralu Tegetthoffu, kojim se dozvoljava djelovanje flote po nahode-nju zapovjednika. Tegetthoff nije oklijevao. Digao je cijelu austrijsku flotu i krenuo put Visa. U 7 sati slijedećeg dana ugledali su Vis obavijen maglom i kišom. U daljini, na pučini tutnjali su dimnjaci talijanskih brodova...

Kada je 1797. godine Austrija naslijedila pomorski arsenal u Veneciji i cijelu mletačku flotu nije pokazala nikakav interes za njen daljnji razvoj. Značajniji razvoj austrijske mornarice započinje tek na

kon 1848. godine i osnivanja novog pomorskog arsenala u Puli, a naročito u vrijeme kada je zapovjednik austrijske mornarice bio nad-vojvoda Ferdinand Max, (1854-1864.), brat cara Franje Josipa I.

Kontraadmiral Wilhelm von Tegetthoff, junak pomorskog boja kod Helgolanda, odlučan i strastven ratnik i pomorac, postavljen je 8. svibnja 1866. na mjesto zapovjednika jadranske eskadre, iako je bio najmlađi od sedam austrijskih admirala. Odmah je započeo pro-voditi mjere kako bi mornaricu što bolje osposobio za borbu. Pred početak rata Austrija je raspolagala sa sedam oklopnjača, od kojih *Erzherzog Ferdinand Max* i *Habsburg* još nisu bile dovršene (bez cje-lovitog oklopa i topova). Tegetthoff ih je ipak uključio u borbenu flotu, postavivši na njih stare topove. Dao je opremiti i veliki stari linijski brod *Kaiser*, koji je raspolagao nizom topova. Drvene brodo-ve oklopio je željezničkim tračnicama i sidrenim lancima. Za admiral-ski – zastavni brod izabrao je oklopnjaču *Erzherzog Ferdinand Max*.

20. srpanj

Persano je bio nemalo iznenađen kada je u daljini ugledao au-strijske brodove. Umjesto za planirano iskrcavanje na otok, morao se na brzinu spremiti za okršaj na pučini. Zajedljivo je primjetio: »Eno dalmatinskih ribara!« i naredio svrstavanje brodova u dvije bo-jevnice. Prva je otvorila vatru oklopnjača *Principe di Carignano*, koja se nalazila na čelu talijanskih brodova. Austrijski brodovi pri-

blizavali su se »punom parom« i uzvratili vatrom sa svih brodova. Bilo je to u 10 sati i 45 minuta, 20. srpnja 1866. godine.

Da bi smanjio talijansku premoć u dalekometnim topovima, Tegetthoff je odlučio napasti neprijatelja pramčanim kljunovima izbliza (za kakve su okršaje austrijske oklopnjače bile dobro pripremljene) u formaciji od tri uzastopna klina. Na čelu prvoga bio je admiralski brod *Erzherzog Ferdinand Max*.

Persano je opet činio greške. Sa zapovjednog broda *Re d'Italia* prebacio se na *Affondatore* bez obavještanja ostalih brodova o tome činu i time napravio veliku zbrku: s *Affondatore* su stizale naredbe, ali im nijedan brod nije odgovarao. U prazninu u talijanskoj bojevnoj crti, nastalu zaustavljanjem *Re d'Italia*, uletio je prvi klin austrijskih brodova i nehotice razbio protivničku formaciju na dva dijela. Od barutnog dima uskoro se ništa više nije vidjelo, brodovi su se izmješali, napad se pretvorio u borbu broda protiv broda, koji su se u toj gužvi jedva raspoznavali. Austrijski brodovi bili su obojeni u crno s bijelom crtom u visini topova, a talijanski u sivo. Tim je više bila korisnija Tegetthoffova zapovijest brodovima da napadaju klju-nom »sve u sivom«.

Ne ulazeći u detalje bitke i ne navodeći posebno junaštva po-jedinih mornara i časnika kojih je bilo i na jednoj i na drugoj strani, navesti ću samo one momente koji su bili od odlučujućeg značenja za njen krajnji ishod.

Stari linijski brod *Kaiser* našao se ubrzo na udaru talijanskih brodova, jer su mislili da se upravo na njemu nalazi Tegetthoff. Prvo je na njega navalio *Affondatore* i nanio mu velika oštećenja svojim 150 kilograma teškim granatama. Brodovi su bili tako blizu da se posada gadala mušketa i pištoljima. U pomoć su mu stigli i ostali brodovi austrijske »drvene divizije«. U nastalom metežu poginuo je zapovjednik austrijske fregate *Novara*, kapetan Erik Klint. *Kaiser* je vještim manevrom uspio izbjeći udar kljunom oklopnjače *Re di Por-togallo*, ali ne i sudar brodova. Oba su broda bila jako oštećena, a *Kaiserov* jarbol srušio se preko dimnjaka i zapalio. Zapovjednik bro-da kapetan Petz se odlučio na posljednji mogući korak i naredio mornarima da legnu, a topnicima da ispale plotune iz svih 99 topova. Brod je jedva izdržao detonaciju, ali je ipak natjerao Talijane u bijeg. Teško oštećen povlačio se u višku luku...

U gustom dimu, koji je koristio slabijem brodovlju, Tegetthoff je tražio protivnika. U sudaru *Palestra* s *Ferdinandom Maxom* hva-ranin Nikola Karković je uspio s talijanskog broda skinuti zastavu i predati je admiralu kao ratni plijen... Bilo je 11 sati i 30 minuta kada se Tegetthoff usmjerio na oklopnjaču *Re d'Italia*. Naredio je zapovjedniku svoga broda Sternecku da svom snagom udari kljunom u bok oklopnjače, koja se na trenutak zaustavila kako bi izbjegla su-dar s drugim austrijskim brodom. Od siline udarca svi su mornari popadali na palubu, a na oklopnjači, oklopljenoj s 12 cm čelika i 2 m tvrdog drva, nastala je ogromna rupa. Kad se Tegetthoffov brod odvojio od oklopnjače, trup se brzo napunio vodom. Uz veliko odu-ševljenje na austrijskim brodovima, brod je potonuo, odvučavši u

dubinu više od polovice posade zajedno s zapovjednikom kapetanom Emiliom Faa di Bruno. Talijanski časnik Razetti uspio je spasiti brod-sku zastavu i bacio se zajedno s njom u more...

Bitka je već počela jenjavti, kada je u 14 sati i 30 minuta ek-splodirao zapaljeni *Palestro* i potonuo s većinom članova posade. Talijanska flota počela se postupno povlačiti. U 15 sati, zbog nedo-statka goriva i streljiva, iako je još uvijek bio jači, Persano je naredio povlačenje, prepustivši bojište austrijskoj floti.

Topovi su utihnuli. Umorni ratnici vratili su se u luke. Persano, posramljen i poražen vratio se u Anconu. Izgubio je dva broda, a više njih je bilo teško oštećeno. Izgubio je 574 mornara i 38 ča-snika. Ratni sud ubrzo ga je zbog neodlučnosti i nestručnih postu-paka lišio čina i časti. Da tragedija bude veća, nekoliko dana poslije bitke, na sidrištu pred Anconom, za vrijeme bure potonuo je *Affon-datore*. (*Nepotopiviti!*).

Tegetthoff sa svojom pobjedonosnom flotom uplovio je u višku luku, gdje su ga u zvonjavu zvona sa svih crkava dočekali oduševljeni branioci Visa. Nije izgubio niti jedan brod, a teže je bio oštećen jedino *Kaiser*. I on je imao žrtava, ali mnogo manje nego Persano. Pokopani su slijedeći dan uz najveće počasti na viškom groblju. Isti je dan stigao i brzojav kojim ga je car Franjo Josip I promaknuo u čin viceadmirala, najviši čin austrijske mornarice.

Topovi su utihnuli. Bitka je završila. Jači je bio poražen. Tali-janska flota jačine 34 broda, od kojih 12 suvremeno opremljenih oklopnjača sa 645, uglavnom dalekometnih topova i 10 886 članova posade, izgubila je bitku od slabije austrijske flote. Austrijska flota je imala 27 brodova, od čega samo 7 oklopnjača, 532 topa i 7 871 člana posade. Manje brodova starijeg tipa, manje topova starijeg tipa i manjih kalibra, manje članova posade, ali odlučnog i promišljenog zapovjednika i mornare čije je porijeklo (uglavnom Hrvati iz Istre, Hrvatskog primorja i Dalmacije), zahtijevalo da zajedno sa svojim admiralom spriječe talijansko osvajanje Visa.

Iako je dobila nekoliko bitaka, Austrija je izgubila rat. Italiji je morala prepustiti Veneciju, isključena je iz Njemačkog saveza, a na-godbom s Madarima pretvorena je u dvojni monarhiju. Hrvatska i Slavonija pripale su Madarskoj, a Istra s Trstom i Dalmacija austrij-skoj polovici carstva. Sve do 1918. godine...

Danas možemo jedino nagađati što bi bilo da je Italiji uspjelo osvojiti Vis. No, ujedinjenje hrvatskih zemalja zasigurno bi imalo drugačiji i teži put.

Viška bitka ostavila je neizbrisivi trag u sjećanjima njenih su-dionika i suvremenika. O njoj su napisane pjesme, nastala su mnoga likovna djela znanih i anonimnih autora, o njoj se učilo na vojnim akademijama. Danas, kad se obilježava njena 130-a obljetnica, pri-premili smo ovu malu povijesnu izložbu, ne bi li na časak oživjeli one vruće dana srpnja 1866. godine.

Nataša Mataušić

N. Mataušić

Viški boj, 20. 7. 1866., autor: F. Kollarz, 19. st., litografija, 340x450 mm, Split, Zavod za umjetnički i znanstveni rad HAZU